

А. В. Федоренко

МУНІЦИПАЛЬНІ НЕДЕРЖАВНІ ПЕНСІЙНІ ФОНДИ ТА РЕГІОНАЛЬНА ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА

Розглянуто питання створення й діяльності муніципальних недержавних пенсійних фондів із метою зміцнення фінансової бази регіонального розвитку та підвищення рівня пенсійного забезпечення мешканців регіону. Запропоновано визначення муніципального пенсійного фонду та показано особливості його створення й діяльності. Визначено шляхи, способи та інструменти фінансування потреб територіальної громади за рахунок пенсійних накопичень муніципальних пенсійних фондів.

Issues of establishment and functioning of municipal non-governmental pension funds in order to strengthen the financial basis of regional development and increase the level of pensions for inhabitants of the region are considered. Definition of the municipal pension fund is suggested; features of its establishment and functioning are revealed. Ways, methods and instruments for financing the needs of regional communities through savings of the municipal pension funds are defined.

Ключові слова: акції українських емітентів, бюджетні установи, комунальні підприємства, місцевий бюджет, муніципальний недержавний пенсійний фонд, облігації місцевої позики, облігації підприємств.

Накопичувальна пенсійна система є потужним джерелом довгострокових інвестиційних ресурсів у економіку країни загалом і в місцеве господарство зокрема. Однак для реалізації можливостей формування пенсійних накопичень на регіональному рівні та спрямування їх на розвиток комунальних підприємств потрібна послідовна соціально-економічна політика органів місцевої влади та самоврядування щодо створення й підтримки діяльності муніципальних недержавних пенсійних фондів (МНПФ). Самоусунення місцевих органів від участі у створенні недержавних пенсійних фондів (НПФ) та залученні до накопичувальної пенсійної системи широкого загалу працівників регіону й роботодавців призведе до зниження рівня пенсійного забезпечення мешканців регіону та скорочення його інвестиційного потенціалу внаслідок перерозподілу місцевих ресурсів через інші фінансові установи, у т. ч. НПФ, на користь економічного центру країни й великих корпоративних споживачів — емітентів акцій і облігацій із індустріально розвинутих регіонів.

Проблеми становлення та функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні досліджували такі іноземні експерти, як М. Вінер, Г. МакТаггарт, Г. Хендрікс [1—5] та ін. Різні аспекти недержавного пенсійного забезпечення знайшли висвітлення в публікаціях українських економістів і юристів, які працювали над розробленням і вдосконаленням вітчизняного пенсійного законодавства, зокрема А. Бахмача, О. Васильченко, Н. Горюк, Д. Леонова, Е. Лібанової, О. Коваля, Н. Ковальової, А. Нечай, О. Ткача, Л. Ткаченко та ін. [6—22].

Разом із тим питання створення й діяльності в Україні МНПФ не дістали належного висвітлення в науковій літературі через відсутність, з одного боку,

© Федоренко А. В., 2013

визначення особливого статусу таких НПФ у законодавстві, з другого — практичного інтересу до їх створення з боку місцевих органів влади [23].

Цю статтю написано з метою привернути увагу місцевих органів виконавчої влади та самоврядування до муніципального недержавного пенсійного фонду як одного з інструментів розв'язання проблеми фінансування потреб регіонального розвитку за рахунок мобілізації внутрішніх джерел інвестиційних ресурсів. Для досягнення зазначеної мети потрібно, по-перше, обґрунтувати необхідність створення й розвитку мережі МНПФ в умовах підвищення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування та місцевих бюджетів, по-друге, розробити механізми фінансування потреб територіальної громади за рахунок пенсійних накопичень із таких фондів за існування обмежень на інвестиційну діяльність НПФ.

Муніципальний недержавний пенсійний фонд — адаптована до інвестиційних потреб регіону форма НПФ

В українському законодавстві не існує такого виду НПФ, як муніципальний. Однак це не означає, що така фінансова установа позбавлена певних особливостей, що стосуються порядку створення й діяльності, та права на визначення її статусу в межах, які не суперечать законодавству.

Для цілей цього дослідження муніципальним визнається НПФ відкритого типу, засновниками якого є підприємства комунальної власності окремого регіону, головними учасниками — працівники місцевих підприємств і організацій, самозайняті особи, а також інші члени територіальної громади, а основними вкладниками — бюджетні установи, комунальні підприємства та підприємства місцевої промисловості.

Зазначене в жодному разі не вказує на існування будь-яких формальних або фактичних обмежень на участь у пенсійному забезпеченні через МНПФ фізичних осіб чи роботодавців, зареєстрованих у інших регіонах України. Водночас у створенні й діяльності такого фонду ставка на підприємства та працівників місцевого господарства робиться з метою: 1) забезпечити постійний потік пенсійних внесків до МНПФ передусім за рахунок коштів комунальних підприємств і бюджетних установ, що фінансуються з місцевого бюджету; 2) спрямувати більшу частку пенсійних накопичень на фінансування потреб територіальної громади, комунальних підприємств та об'єктів місцевого господарства.

Ефективна робота МНПФ можлива лише за умови активної його підтримки з боку місцевих органів влади, особливо в перші роки діяльності фонду. Водночас успішні результати можуть стати дієвим стимулом залучення до участі у МНПФ широкого загалу фізичних і юридичних осіб походженням із інших регіонів країни.

Національне законодавство передбачає можливість участі у створенні НПФ юридичних осіб, діяльність яких фінансується за рахунок місцевого бюджету,

лише за умови прийняття відповідною місцевою радою спеціального рішення. Зокрема, частина 11 ст. 6 Закону України “Про недержавне пенсійне забезпечення” від 09.07.2003 № 1057-IV встановлює, що “...бюджетна установа має право бути засновником корпоративного пенсійного фонду або здійснювати пенсійні внески до вже створених пенсійних фондів лише у разі, якщо створення таких фондів або здійснення пенсійних внесків передбачено законами України, рішеннями Кабінету Міністрів України або *рішеннями відповідних місцевих рад*” (курсив наш. — Авт.) [24].

Із метою проведення ефективної інвестиційної політики, збалансування економічних інтересів населення регіону та суб’єктів господарювання органи місцевої влади й самоврядування повинні:

- очолити процес створення МНПФ на регіональному рівні та забезпечити контроль їхньої діяльності передбаченими законодавством засобами;
- сприяти залученню до участі в недержавному пенсійному забезпеченні широких верств населення, насамперед працівників бюджетної сфери (медичних і навчальних закладів комунальної форми власності, інших підприємств, установ і організацій, що утримуються за рахунок місцевого бюджету) та підприємств комунального господарства й місцевої промисловості, а також самозайнятих осіб (приватних підприємців і осіб, котрі здійснюють незалежну професійну діяльність).

Для залучення до участі в МНПФ працівників бюджетних установ, а також підприємств комунальної власності необхідно прийняти відповідне рішення місцевої ради [24, ч. 11 ст. 6], яким:

- 1) передбачити право таких юридичних осіб:
  - а) бути засновником корпоративного пенсійного фонду, або
  - б) здійснювати пенсійні внески до вже створених пенсійних фондів будь-яких видів (відкритого, професійного, корпоративного);
- 2) виділити відповідне (додаткове цільове) бюджетне фінансування установам і організаціям комунальної власності як відсоток від фонду оплати праці (до 15 %) для сплати пенсійних внесків на користь своїх працівників (у разі відсутності у місцевого бюджету фінансових можливостей розмір пенсійного внеску на користь працівників бюджетних організацій може бути обмежено ставкою 5 % від суми заробітної плати);
- 3) зобов’язати орган, що здійснює повноваження власника щодо об’єктів комунальної власності, або роботодавця — комунальне підприємство прийняти відповідне рішення щодо створення відкритого пенсійного фонду¹ та визначити коло його засновників із числа юридичних осіб комунальної форми власності;

¹ Комунальне підприємство не має права самостійно приймати рішення про участь у заснуванні недержавного пенсійного фонду, крім випадку, коли таке право передбачене статутом цього підприємства.

4) зобов'язати бюджетні установи, що повністю фінансуються з місцевого бюджету та отримують додаткове фінансування на цілі недержавного пенсійного забезпечення своїх працівників, спрямовувати виділені на пенсійне забезпечення кошти виключно за цільовим призначенням.

При цьому необхідно зважати на ту обставину, що "...кошти, перераховані до будь-якого пенсійного фонду будь-яким вкладником (у т. ч. бюджетною установою або комунальним підприємством. — *Авт.*), не є власністю держави або органів місцевого самоврядування" [24, ч. 11 ст. 6].

Найприйнятнішим для реалізації концепції "самофінансування" потреб регіонального розвитку через МНПФ є *створення відкритого недержавного пенсійного фонду* (для крупного обласного центру — групи пенсійних фондів із метою забезпечення широкої диверсифікації інвестицій), діяльність якого має найменше законодавчих обмежень та участь у котрому надає більше свободи роботодавцям-вкладникам і працівникам — учасникам НПФ у виборі пенсійних схем.

Засновниками МНПФ можуть бути одна чи декілька юридичних осіб, окрім бюджетних установ, що фінансуються з державного або місцевого бюджету, а учасниками — усі охочі. "Заснування такими бюджетними установами відкритих пенсійних фондів забороняється" [24, ч. 11 ст. 6].

Способи залучення пенсійних внесків та напрями використання пенсійних накопичень

Платниками пенсійних внесків до МНПФ є широкий контингент юридичних і фізичних осіб, які за своїм складом мало чим відрізняються від вкладників звичайних відкритих НПФ. Основними відмінностями між цими фондами є: 1) участь у сплаті внесків до МНПФ бюджетних установ, що фінансуються з місцевого бюджету, на користь своїх працівників; 2) участь у сплаті внесків до МНПФ комунальних підприємств — роботодавців, 100 % статутного капіталу котрих перебуває у власності територіальної громади, на користь своїх працівників; 3) сплата внесків до МНПФ на власну користь самозайнятими особами — підприємцями, залученими завдяки створенню таким учасникам сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності з боку місцевої адміністрації. Крім того, вкладниками цих фондів можуть виступати: підприємства-роботодавці, розташовані на території регіону, щодо своїх працівників; інші мешканці регіону на власну користь та на користь членів своєї родини першого ступеня споріднення¹; підприємства-роботодавці з інших регіонів країни на користь своїх працівників; громадяни — мешканці інших регіонів країни на власну користь та користь членів своєї родини першого ступеня споріднення; інші юридичні та фізичні особи — резиденти України.

---

¹ Податкова пільга, згідно з якою пенсійні внески, сплачені на користь третьої особи, не включаються до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу такого платника податку, поширюється лише на членів сім'ї першого ступеня споріднення (див. ч. "б" пп. 164.2.16 п. 164.2 ст. 164 Податкового кодексу України від 02.12.2010 № 2755-VI).

Ефективною ставкою внесків до МНПФ є ставка, що не перевищує 15 % нарахованої роботодавцем учаснику фонду суми заробітної плати протягом кожного звітного податкового місяця, за який сплачується пенсійний внесок [25, пп. 164.2.16 п. 164.2 ст. 164], але не більше суми податкової соціальної пільги, яка дорівнює розміру місячного прожиткового мінімуму, діючого для працездатної особи на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 грн [25, пп. 169.4.1 п. 169.4 ст. 169].

Як інструменти самофінансування регіонального розвитку через МНПФ передусім можуть використовуватися цінні папери, емітентами котрих є органи місцевого самоврядування (облігації місцевої позики), підприємства комунальної власності та місцевого господарства (акції та корпоративні облігації)¹, корпоративні цінні папери інших емітентів, створених у формі господарських товариств, а також цінні папери регіональних комерційних банків, що обслуговують органи виконавчої влади та суб'єктів підприємницької діяльності регіону (акції, облігації та ощадні сертифікати банків), котрі відповідають таким вимогам:

1) цінні папери, погашення та отримання доходу за якими гарантовано Кабінетом Міністрів України, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими радами відповідно до законодавства;

2) акції українських емітентів, які відповідно до норм законодавства пройшли лістинг на фондовій біржі, що відповідає вимогам, установленим Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку;

3) облігації українських емітентів, кредитний рейтинг яких відповідає інвестиційному рівню за Національною рейтинговою шкалою, визначеною законодавством України, або які відповідно до норм законодавства пройшли лістинг на фондовій біржі, що відповідає вимогам, установленим Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку;

4) іпотечні облігації [24, ч. 2 ст. 47].

Під час здійснення інвестиційної діяльності компанії з управління активами (КУА) НПФ дозволяється інвестувати кошти в таких обсягах від загальної вартості пенсійних активів:

— у цінні папери одного емітента — щонайбільше 5 % (окрім цінних паперів, погашення та отримання доходу за якими гарантовано Кабінетом Міністрів України, та у випадках, визначених Законом про недержавне пенсійне забезпечення);

— у цінні папери, доходи за якими гарантовано Кабінетом Міністрів України, — не більше ніж 50 %;

— у цінні папери, доходи за якими гарантовано Радою міністрів Автономної Республіки Крим, та облігації місцевих позик — щонайбільше 20 %;

¹ Крім засновників відкритого недержавного пенсійного фонду, в цінні папери яких законодавство з питань пенсійного забезпечення забороняє розмішувати пенсійні активи.

— у облігації підприємств, емітентами яких є резиденти України, — не більше ніж 40 %;

— у акції українських емітентів — щонайбільше 40 %;

— у іпотечні облігації — не більше ніж 40 %;

— у об'єкти нерухомості — щонайбільше 10 %;

— у банківські метали, у т. ч. шляхом відкриття поточних і депозитних рахунків в установах банків у банківських металах, — не більше ніж 10 %;

— у інші активи, що можуть бути оцінені за ринковою вартістю та не заборонені законодавством України, включаючи акції, набуті внаслідок перетворення юридичної особи, корпоративні права якої перебували в активах фонду, на акціонерне товариство, — щонайбільше 5 %.

Також дозволяється розмішувати на банківських депозитних рахунках у грошових коштах та в ошадних сертифікатах банків не більше ніж 50 % загальної вартості пенсійних активів [24, ч. 1 ст. 49] (таблиця).

Купівля-продаж акцій і облігацій українських емітентів здійснюється виключно на фондовій біржі, крім випадків придбання акцій при їх розміщенні, якщо останні входять до складу активів НПФ, або за умови, що погашення й отримання доходів за цими цінними паперами гарантовано Кабінетом Міністрів України, Радою міністрів АР Крим або місцевими радами.

У зв'язку з високими формальними вимогами, котрі застосовуються до акцій і облігацій підприємств як об'єктів розміщення пенсійних коштів, органи місцевої влади та самоврядування повинні активізувати реформу житлово-комунального господарства, зокрема шляхом корпоратизації підприємств комунальної сфери, із метою поширення на їхню діяльність Принципів корпоративного управління [26], підвищення на цій основі ефективності їхньої фінансово-господарської діяльності та забезпечення привабливості таких підприємств як об'єктів інвестування в рамках державно-приватного партнерства.

Перетворення підприємств комунальної власності на акціонерні товариства дасть змогу ширше використовувати акціонерну форму організації корпоративного управління, зробить їхню діяльність більш прозорою, підконтрольною представникам територіальної громади, котрі повинні сформувавши частину наглядової ради цих підприємств.

Наступним кроком має стати наділення таких корпоратизованих комунальних підприємств правом здійснювати додаткову емісію акцій із метою залучення приватних інвестицій у розмірі, що не перевищує 33 % статутного капіталу, щоб у власності територіальної громади залишалось щонайменше 75 % корпоративних прав цих господарських товариств¹. Додаткова емісія

---

¹ Реалізація цієї можливості на практиці потребує прийняття Закону про корпоратизацію комунальних підприємств, де необхідно визначити статус корпоратизованого комунального підприємства як комунального акціонерного товариства, щонайменше 75 % акцій якого перебуває в комунальній власності.

Таблиця. Способи залучення та об'єкти інвестування коштів муніципального недержавного пенсійного фонду

Платники пенсійних внесків	Ефективна ставка	Об'єкти інвестування	Частка вартості активів
Комунальні підприємства — роботодавці регіону	до 15 % ФОП	Облігації місцевої позики	до 20 %****
Бюджетні організації, що фінансуються з місцевого бюджету	до 5 % ФОП*	Облігації підприємств комунальної власності**	до 40 %****
Підприємства-роботодавці місцевого господарства	до 15 % ФОП	Облігації підприємств місцевого господарства	
Інші підприємства-роботодавці регіону		Депозити місцевого комерційного банку***	до 50 %*****
Самозайняті фізичні особи — підприємці на власну користь		Депозити місцевого ощадного банку***	
Мешканці регіону на власну користь		Ощадні сертифікати**** комерційних банків	до 50 %****
Мешканці регіону на користь членів родини		Банківські метали, у т. ч. рахунки в банківських металах***	до 10 %
Підприємства-роботодавці з інших регіонів країни		Земельні ділянки та об'єкти комерційної нерухомості	10 %
Мешканці інших регіонів країни на власну користь		Акції підприємств комунальної власності	40 %****
Мешканці інших регіонів країни на користь членів родини		Акції підприємств місцевого господарства	до 40 %****
Інші юридичні особи		Акції комунальних холдингових компаній	
Інші фізичні особи		Інші активи, не заборонені законодавством	до 5 %

*У разі відсутності можливостей місцевого бюджету фінансувати сплату внесків за вищою ставкою.

**З числа тих, що пройшли лістинг та перебувають у обігу на фондовій біржі, або кредитний рейтинг яких відповідає інвестиційному рівню, або погашення та отримання доходу за котрими гарантовано Кабінетом Міністрів України, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими радами відповідно до законодавства.

***З числа тих, кредитний рейтинг яких відповідає інвестиційному рівню.

****Не більше ніж 5 % активів у цінні папери одного емітента.

*****Щонайбільше 10 % у зобов'язання одного банку.

Джерело: складено за: Про недержавне пенсійне забезпечення : закон України від 09.07.2003 № 1057-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.

акцій може бути розміщена серед приватних інвесторів, у т. ч. серед МНПФ, за умови, що отримання доходу за такими цінними паперами гарантоване Радою міністрів АР Крим або місцевими радами.

Механізми диверсифікації інвестицій МНПФ у об'єкти регіональної економіки

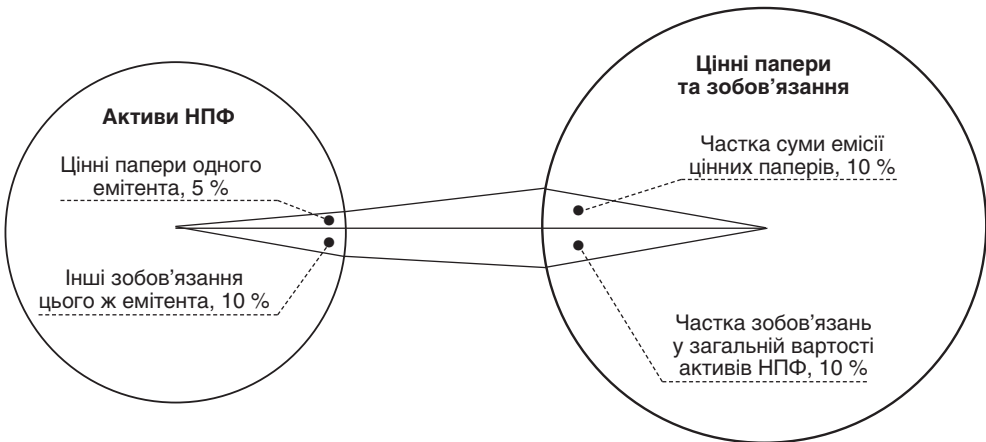
Реалізація концепції створення й діяльності мережі МНПФ підпорядкована виконанню завдання поєднання місцевих джерел залучення пенсійних внесків із напрямками використання пенсійних накопичень на фінансування потреб розвитку регіональної економіки. При цьому потрібно не лише

забезпечити якомога ефективніше використання пенсійних ресурсів, а й максимально знизити ризики їх втрати та знецінення як джерела майбутніх пенсійних виплат мешканцям регіону та іншим учасникам. На забезпечення цього подвійного результату спрямована диверсифікація напрямів та інструментів інвестування й обмеження в інвестиційній діяльності.

Недержавному пенсійному фонду не дозволяється:

— придбавати або додатково інвестувати в цінні папери одного емітента понад 5 % загальної вартості пенсійних активів (окрім цінних паперів, погашення й отримання доходу за якими гарантовано Кабінетом Міністрів України, та у випадках, визначених Законом) [24, п. 5 ч. 1 ст. 49] і тримати більш ніж 10 % активів у зобов'язаннях однієї юридичної особи [24, п. 20 ч. 1 ст. 49];

— тримати понад 10 % цінних паперів (корпоративних прав) одного емітента [24, п. 21 ч. 1 ст. 49] (рис. 1).

Джерело: побудовано автором.

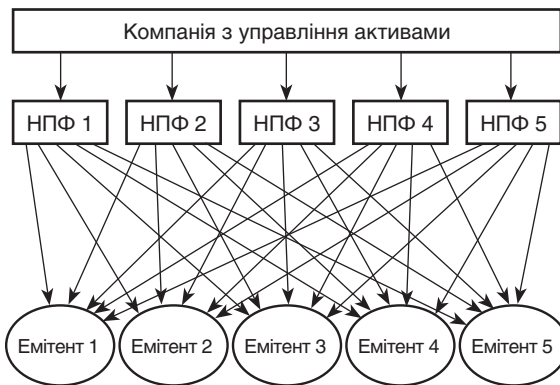
Рис. 1. Взаємозв'язок вартості активів НПФ (інвестиційні ресурси) та суми емісії цінних паперів і зобов'язань одного емітента (інвестиційні інструменти)

Разом із тим активи пенсійного фонду в цінних паперах не можуть включати цінні папери, емітентами яких є засновники відкритого пенсійного фонду та їх пов'язані особи [24, п. 1 ч. 3 ст. 47]. Тому участь комунальних підприємств у заснуванні МНПФ повинна визначатися з урахуванням майбутньої емісійної діяльності таких юридичних осіб.

За умови дотримання обмежень, що стосуються складу і структури пенсійних активів, МНПФ може виконати зобов'язання лише щодо максимального спрямування пенсійних накопичень у об'єкти регіональної економіки. А стосовно окремо взятого емітента слід зазначити, що участь фонду у фінансуванні його діяльності обмежується придбанням 10 % цінних паперів (корпоративних прав).

Обійти це обмеження можна у два способи. Перший — створення мережі МНПФ, кожний із яких реалізує право інвестувати в той самий об’єкт до 5 % своїх накопичень (для цінних паперів) та придбавати при цьому до 10 % емісії акцій (корпоративних прав) окремого емітента. Другий — залучення до управління активами такого фонду компанії, котра управляє активами вже створеної мережі інвестиційних (ІСІ) та пенсійних фондів. Така КУА без додаткових організаційних витрат зможе ефективно використати інвестиційний потенціал ІСІ та НПФ, активи яких перебувають під її управлінням, для розміщення в цінні папери окремого емітента “в обмін” на використання частини коштів окремого МНПФ на фінансування потреб інших регіонів (рис. 2).

Джерело: побудовано автором.

Рис. 2. Схема диверсифікації інвестицій НПФ між різними емітентами

Оскільки засновниками МНПФ виступають комунальні підприємства, що контролюються місцевими органами влади, а склад наглядової ради, яка розробляє та затверджує інвестиційну декларацію фонду, формується його засновниками, рада має необхідні й достатні повноваження для максимальної орієнтації інвестиційної декларації фонду на задоволення потреб регіону у фінансових ресурсах.

Окрім диверсифікації інвестицій із метою максимально можливого “покриття” пенсійними накопиченнями мережі МНПФ суми випуску цінних паперів, важливою умовою ефективного використання інвестиційного потенціалу таких фондів є абсолютна величина накопичень у вигляді пенсійних внесків. Оскільки значніші обсяги пенсійних коштів надають емітенту можливість отримати порівняно більші суми фінансових інвестицій із МНПФ, а також максимально “заповнити” дозволені законом ліміти інвертування пенсійних коштів у цінні папери та зобов’язання одного емітента. Для цього бажано, щоб масштаби такого фонду (вартість його активів) були паритетними або більшими за обсяги емісії цінних паперів окремого емітента.

Водночас фінансування органів місцевої влади та підприємств регіону не може слугувати самоціллю інвестиційної діяльності МНПФ. Головною метою є збереження й примноження пенсійних накопичень як джерела забезпечення майбутніх пенсійних виплат учасникам фонду. Зазначений баланс економічних інтересів місцевих органів і підприємств регіону, з одного боку, та соціальних інтересів населення — з другого, може бути забезпечено в довгостроковій перспективі лише в разі постійної участі місцевих органів влади у сприянні діяльності фонду та нагляду через своїх представників, делегованих до ради фонду, за дотриманням пенсійного законодавства.

Реалізація запропонованої моделі участі МНПФ у фінансуванні потреб регіонального господарства та майбутньому пенсійному забезпеченні мешканців регіону може вже найближчим часом (протягом двох-трьох років) отримати додатковий імпульс розвитку у зв'язку із запровадженням другого рівня пенсійної системи та професійної системи пенсійного страхування, кошти яких передбачається накопичувати й у недержавних пенсійних фондах. А це принципово інші обсяги інвестиційних ресурсів, котрі на порядок перевищуватимуть суми добровільних внесків, сплачених до накопичувальної системи. Так, якщо на 01.01.2013 загальна сума пенсійних внесків до НПФ, накопичених за вісім років їхньої діяльності, дорівнювала 1,3 млрд грн, із котрих близько половини становили внески до корпоративного пенсійного фонду Національного банку України [27], то лише протягом першого року діяльності накопичувальної системи пенсійного страхування сума внесків може сягнути 4,2 млрд грн [28, с. 4].

Досвід створення й діяльності регіональних пенсійних фондів

Піонером ідеї створення регіональних пенсійних фондів в Україні виступила КУА ПрАТ “КІНТО”, котра заснувала низку НПФ із регіональною орієнтацією, зокрема НПФ “Черкаси” (м. Черкаси), НПФ “Івано-Франківськ” (м. Івано-Франківськ), НПФ “Слобожанський капітал” (м. Куп’янськ) [29].

Як приклад муніципального НПФ можна розглядати Перший національний відкритий пенсійний фонд, створений у 2004 р. за ініціативою органів місцевої влади м. Одеси. На 30.06.2011¹ активи фонду становили 147,9 млн грн, кількість вкладників — юридичних осіб — 523, вкладників — фізичних осіб — 13 792, учасників — 60 932 [30]. За рішенням органів місцевого самоврядування внески до НПФ на користь працівників бюджетної сфери сплачувалися за рахунок частини коштів місцевого бюджету, призначених для утримання таких установ.

На тлі динамічного зростання основних показників діяльності цього НПФ структура інвестиційного портфеля могла би бути кращою з погляду потреб соціально-економічного розвитку регіону. На зазначену дату в портфелі НПФ

---

¹ Пізніша інформація про склад і структуру інвестиційного портфеля фонду у відкритому доступі відсутня.

переважали банківські депозити, котрі становили 52,4 % загальної вартості пенсійних активів, та облігації підприємств — 25,22 %, тоді як акції українських емітентів — лише 0,45 %, що можна пояснити кризовим станом фондового ринку України, та були зовсім відсутні інвестиції в облігації місцевої позики.

Трохи згодом, у 2006 р., в Україні було зареєстровано сімейство регіональних НПФ: “Чорноморський резерв”, “Резерв Тернопільщини”, “Резерв Рівненщини”, “Столичний резерв”, “Резерв Запоріжжя”, “Резерв Слобожанщини”, активами яких управляє ПрАТ “Компанія з управління активами “Національний резерв”. Сукупна вартість пенсійних активів цих фондів на 31.05.2013 становила 3 579 547,59 грн.

Найбільший із них, “Резерв Рівненщини”, має таку структуру пенсійних активів: ОВДП — 42 % загальної вартості пенсійних активів; муніципальні облігації — 3 %; депозити — 25 %; корпоративні облігації — 30 %. На жаль, конкретні об’єкти інвестування цього фонду не пов’язані з емітентами цінних паперів походженням із Рівненської області та зовсім відсутні інвестиції в акції українських емітентів [31].

Як видно зі складу і структури портфеля цих НПФ, хоча вони й були створені як регіональні фінансові установи, однак свою інвестиційну політику не підпорядковували цілям фінансування регіонального розвитку та здійснювали розміщення пенсійних коштів на ринку цінних паперів України, не обмежуючись Рівненщиною.

Проведене дослідження можливостей використання для цілей фінансування потреб регіонального розвитку такої особливої форми недержавного пенсійного фонду, як муніципальний, дає підстави для висновків:

1. Для цілей цього дослідження муніципальним визнається недержавний пенсійний фонд відкритого типу, засновниками якого є підприємства комунальної власності окремого регіону, основними учасниками — працівники місцевих підприємств і організацій, самозайняті особи, а також інші члени територіальної громади, а головними роботодавцями-вкладниками — бюджетні установи, комунальні підприємства, підприємства місцевої промисловості, самозайняті особи та інші мешканці регіону.

2. Пріоритетними напрямками розміщення пенсійних накопичень МНПФ є цінні папери, емітовані органами місцевого самоврядування й суб’єктами господарської діяльності окремого регіону, а також банківські депозити місцевих банків, об’єкти комерційної нерухомості комунальної власності та земельні ділянки несільськогосподарського призначення.

3. У міру розвитку накопичувальної пенсійної системи муніципальні недержавні пенсійні фонди можуть стати:

— джерелом фінансування економічних і соціальних програм розвитку відповідного регіону, суб’єктів господарювання комунальної власності за рахунок пенсійних внесків працівників та роботодавців;

— інструментом додаткового пенсійного забезпечення працівників комунальної сфери (як бюджетної, так і комерційної) та інших мешканців регіону;

— засобом легальної протидії відпливу фінансових ресурсів, сформованих на місцевому рівні, за межі регіону.

4. З метою проведення ефективної інвестиційної політики, збалансування економічних інтересів населення регіону та суб'єктів господарської діяльності органи місцевої влади й самоврядування повинні:

— очолити процес створення муніципальних НПФ на регіональному рівні та забезпечити контроль їхньої діяльності передбаченими законодавством засобами;

— сприяти залученню до участі в недержавному пенсійному забезпеченні широких верств населення, передусім працівників бюджетної сфери та комунального господарства (медичних і навчальних закладів комунальної форми власності, інших установ та організацій, що утримуються за рахунок місцевого бюджету), а також самозайнятих осіб (приватних підприємців і осіб, які здійснюють незалежну професійну діяльність);

— розпочати реформу житлово-комунального господарства, зокрема шляхом корпоратизації підприємств комунальної сфери, з метою поширення на їхню діяльність принципів корпоративного управління, підвищення на цій основі ефективності фінансово-господарської діяльності та збільшення їхньої привабливості як об'єктів інвестування в рамках державно-приватного партнерства.

Список використаних джерел

1. *Вінер М.* Фінансовий стан пенсійного фонду України у 1991—1998 роках / М. Вінер // Україна: аспекти праці. — 2000. — № 1. — С. 32—43.
2. *Вінер М.* Пенсійна реформа / М. Вінер // Перспективні дослідження. — 2000. — № 12. — С. 2—76.
3. *МакТаггарт Г.* Заощадити і примножити. Накопичувальні пенсійні фонди в Україні : проект АМР США/PADKO “Впровадження пенсійної реформи в Україні” / Г. МакТаггарт. — К. : PADKO, 2004.
4. *МакТаггарт Г.* Нагрузку на работодателя необхідно снижать / Г. МакТаггарт // БІЗНЕС. — 2010. — № 32. — С. 24—26.
5. *Хендрикс Г.* Надлежащее раскрытие информации о деятельности НПФ / Г. Хендрикс ; проект USAID “Развитие рынков капитала” // Финансовые услуги. — 2007. — № 6. — С. 8—11 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pension.kiev.ua/files/ghendricks_art_finservices_n6_2007.pdf.
6. *Бахмач А.* Чистая стоимость единицы пенсионных взносов как индикатор эффективности работы НПФ и обязательное условие участия НПФ в системе II уровня / А. Бахмач // Финансовые услуги. — 2008. — № 1-2. — С. 33—45.
7. *Бахмач А.* Развитие системы недержавного пенсійного забезпечення в Україні / А. Бахмач // Вісник пенсійного фонду України. — 2008. — № 3. — С. 12, 13 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://cat.desnabib.kiev.ua/articles>.
8. *Васильченко О.* Пенсії: що нас очікує у 2010—2014 роках, коли все збудеться / О. Васильченко // Главное. — 2010. — № 34.

9. *Васильченко О.* “Іх” відповідь на кризу: як відреагували приватні пенсійні фонди світу на фінансову кризу / О. Васильченко // Україна — Бізнес Ревю. — 2009. — № 52-53. — С. 4.

10. *Горюк Н.* Накопичувальна пенсійна система: перспективи запровадження / Н. Горюк // Пенсійний кур'єр. — 2012. — № 41 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.courier-pfu.com.ua>.

11. *Леонов Д. А.* Регулювання недержавних пенсійних фондів: міжнародні принципи та українські реалії / Д. А. Леонов // Ринок цінних паперів в Україні. — 2008. — № 3-4. — С. 55—80.

12. *Леонов Д. А.* Проблемні питання оцінки чистої вартості активів недержавних пенсійних фондів / Д. А. Леонов // Ринок цінних паперів України. — 2004. — № 9-10. — С. 49—59.

13. Пенсійна реформа в Україні: напрями реалізації : кол. моногр. / за ред. Е. М. Лібанової. — К. : Ін-т демографії та соц. досліджень ім. М. В. Птахи НАН України, 2010. — 270 с.

14. *Пищуліна О. М.* Криза розподільчої пенсійної системи в Україні та напрями диверсифікації “пенсійного портфеля” : аналіт. доп. / О. М. Пищуліна, О. П. Коваль, А. М. Авчухова. — К. : НІСД, 2010. — 104 с.

15. *Ковальова Н.* Регулювання інвестиційної політики накопичувальних пенсійних фондів: напрямки вдосконалення вітчизняного підходу в світлі міжнародного досвіду / Н. Ковальова // Ринок цінних паперів України. — 2005. — № 3-4. — С. 53—61.

16. *Ковальова Н.* Регулювання інвестиційної діяльності НПФ: механізм захисту інвестицій, гарантування збереження та зростання їх вартості / Н. Ковальова // Ринок цінних паперів України. — 2004. — № 5-6. — С. 63—72.

17. *Ковальова Н.* Регулювання інвестування активів накопичувальних пенсійних фондів: правило “розсудливої людини” або “кількісні обмеження” / Н. Ковальова // Ринок цінних паперів України. — 2004. — № 3-4. — С. 49—57.

18. *Нечай А.* Актуальні питання фінансового права: правові основи публічних накопичувальних фондів : монографія / А. Нечай. — Чернівці : Рута, 2004. — 376 с.

19. *Ткач О.* Назустріч майбутньому : путівник по недержавних пенсійних фондах / О. Ткач. — К., 2011. — 234 с.

20. *Ткач О.* Какие негосударственные пенсионные фонды нам нужны? / О. Ткач, Г. Осовой // Финансовые услуги. — 2003. — № 1 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.pension.kiev.ua/pensref/publs/FinancialServices/1-2003\(1\).html](http://www.pension.kiev.ua/pensref/publs/FinancialServices/1-2003(1).html).

21. *Ткаченко Л.* Пенсійна реформа в Україні: крок уперед, два кроки назад / Л. Ткаченко // Україна: аспекти праці. — 2005. — № 8. — С. 13—18.

22. Веб-сайт з обговорення пенсійної реформи в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.pension.kiev.ua>.

23. *Федоренко А. В.* Муніципальні недержавні пенсійні фонди і регіональна інвестиційна політика / А. В. Федоренко // Інституціоналізація структурної політики на регіональному та муніципальному рівнях : зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, Тернопіль, 27—28 жовт. 2011 р. — Т. : ТНЕУ, 2011. — 258 с. — С. 113—116.

24. Про недержавне пенсійне забезпечення : закон України від 09.07.2003 № 1057-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.

25. Податковий кодекс України : закон України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.

26. Принципи корпоративного управління, затвержені рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 11.12.2003 № 571 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nssmc.gov.ua/user_files/content/805/1315570913.doc.

27. Недержавні пенсійні фонди // Офіційний веб-сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/1058.html>.

28. Аналіз запропонованої обов'язкової накопичувальної системи // Проект розвитку фінансового сектору. — USAID, лют. 2011 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pension.kiev.ua/files/pillar2paper_feb2011_ua.pdf.

29. Офіційний веб-сайт Компанії з управління активами ПрАТ “КІНТО” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kinto.com>.

30. Офіційний веб-сайт Першого національного відкритого пенсійного фонду [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.lnpf.com.ua>.

31. Офіційний веб-сайт Компанії з управління активами ПрАТ “Національний резерв” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reserve-am.com.ua>.